

## **BTTR21101BA és BTTR211OMA Keleti és hellénisztikus történelem**

tételsor és kötelező irodalom  
2023/24-es tanév I. félév

A vizsga írásbeli dolgozattal teljesíthető. Az írásbeli vizsga ismételhető, a jegyet rontani és javítani is lehet. Tervezett vizsgaidőpontok (a vizsgaidőszak függvényében): 2023. december 11. 12.00-13.30, 2024. január 8. 12.00-13.30, január 15. 12.00-13.30, január 22. 12.00-13.30., január 29. 12.00-13.30

Az írásbeli dolgozat elemei: forrásismeret, történelmi személyek és keleti istenek, ókori keleti fogalmak, képek felismerése és elemzése, az órai ppt-ben szereplő évszámok, rövid kifejtős kérdések.

### **Tematika**

#### **1. Bevezetés. Egyiptom az Óbirodalom korában**

Hérodotosz: *A görög-perzsa háború*. II. könyv (Ford. Muraközy Gyula). Bp., 2002.

ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom 1. A "Palermói kő".

Komoróczy Géza, *Az ókori kelet*. ÓKOR 2006/3-4. szám, 3-18.

[http://www.freeweb.hu/ookor/archive/cikk/2006\\_3\\_4\\_komoroczy.pdf](http://www.freeweb.hu/ookor/archive/cikk/2006_3_4_komoroczy.pdf)

Kákosity László: *Ré fiai*. Bp., 1993. 19-23, 38-99.

#### **2. Egyiptom a Középbirodalom és a XVIII. dinasztia korában**

Ipu, a Főrangú intelmei. I. (Ford. Kákosity László) In: Kákosity László: *Az alexandriai időisten*. Bp., 2001. 68-77.

ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom 8. Manethón a hyksósokról; 9. Kamose harca a hyksósok ellen; 14. Tutanhamon restaurációs sztéléje.

Kákosity László: *Ré fiai*. Bp., 1993. 125-192.

#### **3. Egyiptom a Ramesszida korban. Az egyiptomi vallás**

Plutarchos: *Isis és Osiris* (Ford. Wojtilla Ágnes). Bp. 1986.

ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom. 14. Tutanhamon restaurációs sztéléje.

Kákosity László: *Ré fiai*. Bp., 1993. 307-367.

#### **4. Mezopotámia története a Kr. e. 1. évezred elejéig**

(Szerk. Harmatta János) Ókori keleti történeti chrestomathia. több kiadásban. Az alábbi források: III. B) 3.; E) 4.; F) 4, 5; G) 4; V. 1, 2.

A mezopotámiai világ atlasza. Az ókori Mezopotámia, Anatólia, Irán, Palesztina és Szíria (Szerk. Michael Roaf) Helikon, Bp., 1998.

#### **5. A hódító birodalmak: a hettiták és az asszírok**

(Szerk. Harmatta János) Ókori keleti történeti chrestomathia. több kiadásban. V.1. A trónöröklési rend a Hettita Királyságban; 2. Hettita törvények. (Szerk. Harmatta János)

III/G 9. Sinaéeriba asszir király hadjáratai; 11. Aššuraéiddina trónralépte és hadjáratai; 12. Aššuraéiddina és Babilón; 13. A babilóni kormányzó levele Assurahiddina királyhoz; 14. Aššuraéiddina és Egyiptom; 30. Levél Aššurbánpli királyhoz könyvtári ügyben; 31. A Ninua-beli könyvtár szervezése; III/H 1. AsszírIA bukása és az újbabilóni birodalom kialakulása.

Kuhr Amélie: Az ókori Közel-Kelet. PPKE-BTK, Piliscsaba, 1995. 117-149 (hettiták), 217-282 (asszírok).

## **6. Az Óperzsa Birodalom**

Hérodotosz: A görög-perzsa háború. III. könyv. (Ford. Muraközy Gyula). Osiris, Bp., 2004. (Szerk. Harmatta János) Ókori keleti történeti chrestomathia. több kiadásban. Az alábbi források: Az ókori Irán. VIII. A) 4. Dareiosz feliratai  
Ghirsman, R., Az ókori Irán - Médek, perzsák, párthusok. Bp. 1985.

## **7. A zsidó nép története az ókorban**

Az Ószövetség könyveiből: Királyok I-II. könyve  
Josephus Flavius: *Apión ellen, avagy a zsidó nép ősi voltáról.* (Ford. Hahn István) Helikon Kiadó, Budapest, 1984.  
Allerhand, J.: A zsidóság története. Ókor. Bp. 1988. 20-54; 60-70; 88-103; 117-125; 131-134.  
Hahn István: Istenek és népek. Minerva, Budapest, 1980. 96-115.

## **8. III. Alexandrosz és a hellénizmus**

Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok. Alexandrosz életrajz. (Ford. Máthé Elek) Bp., 1978.  
Hegy Dolores-Kertész István-Németh György-Sarkady János: Görög történelem. A kezdetektől Kr. e. 30-ig. (több kiadásban) III. Alexandroszról szóló fejezet.

## **9. Egyiptom a hellénizmus korában**

Miről vallanak a papiroszok? (Szerk. Moravcsik Gyula) Bp, 1961. 22, 23, 24, 25, 31, 33, 44, 46, 47, 59, 67, 73, 74, 80, 81. források  
Hegy Dolores-Kertész István-Németh György-Sarkady János: Görög történelem. A kezdetektől Kr. e. 30-ig. (több kiadásban) A Ptolemaida Egyiptomról szóló fejezet.

## **10. A hellénisztikus Szíria és a párthus birodalom**

Polübiosz történeti könyvei. V. 58-71; 79-87  
Ghirsman, R., Az ókori Irán - Médek, perzsák, párthusok. Bp. 1985.  
Hegy Dolores-Kertész István-Németh György-Sarkady János: Görög történelem. A kezdetektől Kr. e. 30-ig. (több kiadásban) A Szeleukida birodalomról szóló fejezet.

## **11. A kereszténység kialakulása és korai története**

Az Újszövetségből: Máté evangélium, Apostolok Cselekedetei.  
Hahn István: Istenek és népek. Minerva, Budapest, 1980. 259-312.

### **Ajánlott olvasmányok:**

Allerhand, J., A zsidóság története. Ókor. Bp. 1993(2. kiadás).  
Baines, John-Malek, Jaromir, Az ókori Egyiptom atlasza. Bp. 1992.  
Ghirsman, R., Az ókori Irán - Médek, perzsák, párthusok. Bp. 1985.  
Bright, J., Izrael története. Bp. 1977.  
Hermann, G., A perzsa reneszánsz (A múlt születése). Bp. 1980.  
Kákosy László, Ré fiai - Az ókori Egyiptom története és kultúrája. Bp. 1979; 1993 (2. átdolgozott kiadás).  
Klengel, Horst, Az ókori Szíria története és kultúrája. Bp. 1977.  
Klima, Josef, Mezopotámia - Ősi civilizáció és kultúra a Tigris és az Eufrátész mentén. Bp. 1983.  
Komoróczy Géza, Az ókori kelet. ÓKOR 2006/3-4. szám, 3-18.

[http://www.freeweb.hu/ookor/archive/cikk/2006\\_3\\_4\\_komoroczy.pdf](http://www.freeweb.hu/ookor/archive/cikk/2006_3_4_komoroczy.pdf)

Komoróczy Géza, *Bezárkózás a nemzeti hagyományba*. Bp. 1992.  
Michalowski, K., *Piramisok és masztabák*. Bp. 1973.  
Rogerson, J., *A bibliai világ atlasza*. Bp. 1994.

## **Ókori kelet írásbeli dolgozat alapkövetelményei**

### **Topográfia:**

Elő-Ázsia, Kis-Ázsia, Irán, Mezopotámia, Assur, Zagrosz, Élám, Persis, Somron (Szamária), Tigris, Jordán, Orontés, Halys, Nílus, Van-tó, Urmia-tó, Euphratés, Gangesz, Hábúr, Indus, Abydos, Ahet Aton (El-Amárna), Askelon, Assur, Babilon, Bét-Él (Bétel), Bét-Lehem (Betlehem), Berytos (Bejrút), Bubastis, Byblos, Damaszkusz, Edessa, Edfu, Ekbatana, Elephantiné, Fajjúm, Giza, Hattusas, Heliupolis, Jerihó (Jerikó), Jeruzsálem, Kades, Karkemis, Kis, Ktesiphón, Lagas, Larsa, Mária, Megiddó, Memphis, Ninua (Ninive), Nippur, Oxyrynchos, Pasargadai, Persepolis, Sais, Sakkara, Sidón, Siló, Sippar, Susa, Samarra, Téma, Théba (Egyiptom), Tuspa, Tyros, Ugarit, Umma, Ur, Uruk

### **Fogalmak:**

Alluviális síkság, Ápisz bika, Awílum/awélum, Cartouche ('kartus'), Dareikosz, Diadokhosz, Domesztikáció, Ékírás, Él(ek), En, Ensi, Éra (időszámítás), Fáraó, Frigyláda, Habiru, Heka haszut, Hetairosz (Makedónia), Hellénizmus, Hieroglif írás, Indictio, Intellem (egyiptomi irodalmi műfaj), Kemet, Királyok királya, Kis királya, Kitett gyermek, Klérukhia, Kr. e./Kr. u. (Krisztus kronológia), Lugal, Marjannu, Masztaba, Mágus, Menóra, Monolátria, Monoteizmus, Mouseion, Múmia, Muskénium, Narmer paletta, Neolithikum, Nomosz – Nomarkhész, Pankus, Papirusz, Pezetairosz, Pharosz, Politeizmus, Proszkúnészis, Rosette-i kő, Sumer és Akkád királya, Szatrapa, Szatrapia/szatrapeia, Szászánida éra, Szed-ünnep, Szeleukida éra, Szerapeion, Szótér, Szóthisz-periódus, Talio-elv, Talmud, Tengeri népek, Termékeny félhold, Theoi Adelphoi, Theokrácia, Tjati (Vezír), Token, Tóra, Uaret, Uruk-expanszió, Vallási dualizmus, Varna, Wardum, Zikkurat, Zsidó világteremtési éra

### **Ajánlott források:**

- Hérodotosz: *A görög-perzsa háború*. II-III. könyv (Ford. Muraközy Gyula). Bp., 2002.
  - ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom 1. A „Palermói kő”
  - ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom 8. Manethón a hyksósokról
  - ÓKTCh II. Az ókori Egyiptom 14. Tutanhamon restaurációs sztéléje.
  - ÓKTCh V.1. A trónöröklési rend a Hettita Királyságban; 2. Hettita törvények.
  - ÓKTCh VIII. Az ókori Irán. A) 4. Dareiosz feliratai
  - Az Ószövetség könyveiből: Királyok I-II. könyve (<http://mek.niif.hu/00100/00176/html/>)
  - Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok. Alexandrosz életrajz. (Ford. Máthé Elek) több kiadásban (<http://mek.oszk.hu/03800/03892/html/02.htm#29>)
  - Az Újszövetségből: Máté evangélium, Apostolok Cselekedetei.
- ÓKTCh = (Szerk. Harmatta János) Ókori keleti történeti chrestomathia. több kiadásban.

Debrecen, 2023. szeptember 4.

Dr. Forisek Péter  
egyetemi docens